

tilgange, som troende muslimer har til Islam og Koranen. JBS afviser i denne forbindelse også indvendingen om, at den moderne islamiske verden selv udelukker brugen af moderne tilgange til Islam. Denne indvending kan i bedste fald ses som udtryk for uvidenhed om de moderne muslimske intellektuelle, der rent faktisk benytter sig af en sådan moderne tilgang, som f.eks. Abdolkarim Soroush og Muhammed Arkoun. For et bredere billede af islamisk tænkning i det 20. århundrede kan undertegnede anbefale *Islamic Thought in the Twentieth Century*, ed. Suha Taji-Farouki & Basheer M Nafi, I.B. Tauris, London, 2004.

Samlet set er der tale om en meget læseværdig bog, der kan anbefales til alle, der interesserer sig for danskernes måde med Islam og muslimer op igennem historien og i Danmark. Bogen kan endvidere anbefales til folk, der interesserer sig for orientalismediskussionen og/eller for den danske og europæiske idehistorie. Undertegnede vil dog påpege, at bogens fokus på danskernes møde med Islam og derigennem også mødet med primært Mellemostens former for Islam, ligesom i øvrigt også andre beskrivelser af mellemøstlig Islam, ikke må få os til at glemme, at hoveddelen af verdens muslimer faktisk ikke lever i Mellemosten, men i Asien. Dette forhold er også noget, der bør tages i betragtning i forsøg på at videreudvikle muligheder for en

positiv udvikling i form af et fredeligt samliv og en gensidig respekt imellem muslimer og ikke-muslimer.

En af de vigtigste forudsætninger for en sådan positiv udvikling er imidlertid, at fikserede forestillinger, der konstituerer en mangfoldighed af uvidenheds sammenstød imellem Islam og Vesten i den nuværende offentlige debat, aflæses af en reel information og oplysning. JBS har med IDØ, ligesom med sine forrige bog, givet os en del af grundlaget for bedre at komme ud over sådanne sammenstød. Og dette er slet ikke så ringe endda!

Jesper Garsdal

Zizekologi

Carsten Bagge Laustsen: Subjektologi, Kbh: Institut for Statskundskab 2004, 260 s. 100 kr; Büilent Diken & Carsten Bagge Laustsen: I terrorens skygge, Frederiksberg: Samfundslitteratur 2004, 200 s., 198 kr.

Bedrives der overhovedet samfundskritik i dag? Altså kritik, der ikke som postmodernismen ender med at bekræfte og revitalisere det, der skulle kritiseres? Og gives der overhovedet mulighed for radikal kritik i et samfund, der tilsyneladende har gjort anti-autoritet, anti-hierarki, anti-smagsdommer og hver mands permanente lille oprør i dagligdagen til dets bærende værdier? Hvorfra skal man og kan man kritisere? Et kig ud på debatten syntes at bekræfte, at

kritikken er død. Alligevel giver der bud på kritikens mulighed, og de mere spændende af dem er bud, der anfægter den gængse måde at bedrive kritik på, og som inddrager flere forskellige kritiktraditioner i samme kritiske manøvre. De to bøger, der anmeldes her, kan siges at anvende en moderniseret udgave af de tre store 'mistænksomhedens filosoffer', dvs. Freud er blevet til Jacques Lacan, Marx er blevet til Slavoj Zizek, og Nietzsche er blevet til bl.a. Giorgio Agamben. Denne sammenskrivning af kritiske positioner skaber nogle ganske andre blikke på det, vi troede var velkendt, og det er om ikke kritikens mål, så i hvert fald dens forudsætning.

Begge bøger består mestendels af kapitler fra CBL's PhD-afhandling, og hvis man interesserer sig for politisk teori, så er man uden tvivl stødt på nogle af kapitlerne før, da mange af dem har været publiceret rundt omkring. Her i bøgerne får man så muligheden for bedre at sætte de forskellige læsninger, som CBL foretager op imod hinanden og derudfra dechiffrere det større projekt, der vel dybest set er begyndelsen på en teori om politisk psykologi.

Den første bog, *Subjektologi*, (hvis titel er en intern joke) spørger til det sociales mulighed(er). Kan vi længere tale om et samfund? Er det en meningsfuld kategori? Og ikke mindst, hvordan står vi da i denne nye fragmenterede socialitet? Med udgangspunkt hos Zizek og Lacan,

der begge bliver udlagt, så de er til at forstå (en ikke ringe bedrift) får vi en række læsninger, der alle tematiserer det, vi meget bredt kan kalde undtagelsessamfundet, hvor de klassiske autoritetsfigurer og hierarkiske markører er forsvundet, og hvor undtagelsen tilsyneladende er ved at blive reglen, hvorved kontinuitet, regularitet osv. forsvinder, men hvor magten ikke opløses. Undertrykkelsen finder nye former, hvilket det er bogens ambition at demonstrere ved en kombination af socialteori, psykoanalyse, filosofi og empiri i bred forstand. Første kapitel undersøger forholdet mellem samfundsvidenskab og psykoanalyse, hvorefter de næste to udlægger Zizeks subjektbegreb og ideologikritik. Herefter er banen kridtet op for de empiriske undersøgelser, CBL kan siges at abonnere på Carl Schmitts dictum: 'reglen beviser intet, undtagelsen beviser alt', hvorfor hans 'cases' også er ekstremtilfælde. Kapitel fire og fem omhandler identitet, og i kapitel fire bliver det til en diskussion af Alain Grossrichards bog Vestens fantasier om Orienten. Distinktionen mellem Occidenten og Orienten bliver udgangspunktet for en større diskussion af forskelssætten mellem loven og dens overskridelse, inde og ude, demokrati og diktatur etc., der er med til at konstituere subjektivitet. Kapitel fire bliver i Orienten, hvor CBL laver en samlæsning af Montesquieus *Persiske breve* og filmen *Hamam*, der begge omhandler dialogen, i form af brevskrivning, mellem

østen og vesten. De næste to kapitler har mobilitet som tema, hvor nomaden og massen som mobilitetsfigurer, som strømme, undersøges, og hvor den flydende modernitets nye socialitetsformer undersøges, hvilket også er temaet i kapitel otte og ni, hvor to ekstremer: partyturisme og voldtægtskrig i Bosnien undersøges. Her får subjektbegrebet så at sige krop, og ideen om frigørelse som frigørelse, at lade kroppen, begæret få frit løb sættes under kritisk lup. Som CBL konstaterer et sted: 'Det emancipatoriske potentiale i forestillingen om at give sig selv fri og realisere sit indre dyr er til at overse'. Kapitlerne 4-9 demonstrerer værdien af den zizekianske læsning, som CBL udvikler. Han skriver i indledningen, at målet er 'at producere en række forhåbentligt udfordrende indsigter'. Den ambition er indfriet. Mindre overbevisende er kapitlerne 10 og 11, der diskuterer Eichmann, Arendt og ondskab. Ikke fordi læsningerne er ringe, men fordi det etiske, der er kapitlernes tema, ikke får lov at udfolde sig tilstrækkeligt. Bogen afsluttes med at sammenligne tre populære positioner indenfor poststrukturalismen, Zizek, Giorgio Agamben samt Hardt og Negri og der sluttes med en antydning af kritikkens (u)mulighed.

Kritikkens vilkår er også temaet i den anden bog, skrevet sammen med Bülent Diken, *I terrorens skygge*, der ikke er en traditionel bog om terrorisme. Det er ikke her, man skal gå, for at finde noget om Al Qaedas

historie, Rote Armee Fraktion eller lignende, men hvis man ønsker en diskussion af terrorismens rolle i offentlig diskurs og politik, så er bogen et godt sted at starte. Kendetegnende for begge bøger er også, at de er fyldt med referencer til bøger, man bare skal have læst. Bogen består som den foregående af en række kapitler, der dels har karakter af selvstændige artikler, og som dels giver mulighed for at være del af et større argument. Bogen har som sagt to felter: terroren og kritikken. Første kapitel anslår metoden, der ikke har terrorismen som genstand men som anledning; som anledning til en generel samtidsdiagnose. Som de skriver: 'I hvilken forstand spejler terroren og kampen mod den det samfund, som er vore, og omvendt på hvilken måde formes vores samfund af kampen mod terror?'. Kapitlet diskuterer også, hvad terror er, og ikke mindst dens nye modforholdsregler i form af f.eks. biopolitisk kontrol, hvilket udvides i andet kapitel med titlen 'Fra 7-eleven til 9.11', hvor terror/antiterror sættes ind som elementer i de nyere teorier om netværkssamfund og imperialisme, hvilket de afrunder med en diskussion af filmen *Independence Day* som foregribelse af den amerikanske regerings reaktion på 11. september. Tredje kapitel om postpolitik er en af mine favoritter, der på forrygende vis kombinerer politisk teori, samtidsdiagnose og udlægninger af populærkultur. Her går vi fra Matrix, humanitær krig, fanger på

Guantanamo, Carl Schmitt, undtagelsestilstand, Københavner-skolen indenfor international politik og deres begreb om sikkerhedsliggørelse, angstens politik osv. Kapitlet er et godt eksempel på, hvad denne tilgang til samtidsdiagnose kan. Fjerde kapitel er en samlæsning af George Bush og Osama Bin Laden, der ser deres fællestræk i sikkerhedsliggørelsen. Fundamentalisme og sikkerhedspolitik følger samme logik i hverdagens overskridelse, den absolutte fare og de totale tiltag, faren retfærdiggør. Som de skriver med adresse til os: 'sikkerhedspolitikken lader sig forstå som vor tids kirke. Den er stedet, hvor ultimative værdier manifesterer sig, og derfor også arenaen, hvorpå troen praktiseres.' Sikkerhedspolitik, undtagelsestilstanden bliver dermed prisme til at forstå vores moderne samfund. Det gør sig også gældende i kapitel fem, der tager udgangspunkt i Giorgio Agambens teori om lejrens generalisering: flygtningelejre, højsikkerhedsfængsler, forskansede fællesskaber etc. breder sig og er ved at gå fra at være undtagelsen til at blive reglen. Kapitlet tager to lejre op: flygtningelejren, 'der har som formål at ekskludere truende individer – altså lejrens helt klassiske funktion' og så de forskansede fællesskaber 'altså frivillige lejre, der har den stik modsatte funktion, nemlig at holde de truende masser ude.' I sjette kapitel tematiseres spørgsmålet om kritik på baggrund af terror/antiterror. Med udgangspunkt i *Fight Club* diskuteres

kritikkens vilkår i netværkssamfundet. De spørger: 'Hvorledes tænkes en kritik, som ikke degenererer til terror [som *Fight Club* gør i *Project Mayhem*], og omvendt – hvordan undgås det, at al kritik bortdømmes som upatriotisk og farlig fundamentalisme? [som det sker i vores hysteriske antiterror-tidsalder]'. *Fight Club* bliver både et tegn og et symptom på kritikkens faldgruber og på samtidens postpolitiske banalisering og udgrænsning af kritik. Det syvende og afsluttende kapitel forsøger at formulere principperne for en kritik under titlen 'Kursskifte!', hvilket bl.a. refererer til en herlig lille historie på bogens sidste sider omkring mødet mellem et amerikansk krigsfartøj og et canadisk fyrtårn, hvor det amerikanske krigsskib i al sin magtvælde forlanger, at canadierne skal flytte sig, hvilket selvsagt er en umulighed, hvorfor amerikanerne skal skifte kurs for at undgå katastrofen.

Generelt er der i bøgerne en utvunget, elegant og imponerende mangfoldighed af kilder, referencer, begivenheder og emner. Bogen insisterer på overskridelsen af de gængse grænser for sociologiens og politologiens materiale ved at inddrage populærkulturelle udtryk på linje med filosofiske og politologiske kilder. Der er dog et muligt problem ved denne nivellering af kilder, som bøgerne tilsyneladende ikke bekymrer sig om eller reflekterer, og det er deres status: Er de illustrationer? Er de teorier? Er de analyseredskaber? Man

har ofte indtrykket af, at læsningerne er mere associativ end argumentativ, men det tilgives gerne, da de åbner for den slags kontraintuitive indsigter, som bøgernes læremester, Slavoj Zizek, også er mester i.

Mikkel Thorup

Max Weber på dansk

Max Weber: Udvalgte tekster, 2 bind, redigeret af Heine Andersen, Han Henrik Bruun og Lars Bo Kaspersen, Hans Reitzel, 2003, 864 s., 675 kr.

Endelig! Endelig får vi på dansk den måske største sociolog nogensinde, Max Weber i en udgivelse, der giver læse- og tankestof i lang tid fremover. Tidligere har vi kun haft *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd* (Nansensgade antikvariat 1995), der er et absolut mesterværk men ikke Webers eneste og måske endda ikke bedste hovedværk. Weber arbejdede fra 1880'erne og til sin død i 1920 på en lang række emner, som siden har gjort ham uomgængelig, hvis man arbejder med bureaukrati, klasser, autoritet og magt, kapitalisme, samfundsvidenskabelig metode, rets-sociologi, religionssociologi etc. Han er en klassiker, der fortjener at blive læst, ikke mindst fordi han kombinerer empiriske undersøgelser med teoretiske overvejelser og kategoriseringer på en måde, der også i dag sjældent overgås.

De udvalgte tekster dækker perioden fra hans 1895-tiltrædelsesforelæs-

ning ved universitetet i Freiburg til hans død i 1920. Der er i alt 19 tekster, der behandler en lang række emner indenfor samfundsvidenskab, religionssociologi og metodologi. Ud over tiltrædelsesforelæsningen drejer det sig bl.a. om hans to berømte essays om 'Videnskab som levevej' og 'Politik som levevej', der er lige så levende og vedkommende i dag, som da de blev konciperet i 1917 og 1919 og selvsagt også fyldige uddrag af hans ufærdige magnum opus, *Wirtschaft und Gesellschaft*, hvor vi finder de berømte diskussioner af herredømmeformer og af bureaukratiet. Man kan altid kritisere udvalget af tekster, men herfra skal der lyde særlig ros for at redaktørerne har inddraget Webers religionssociologi, der alt for sjældent diskuteres udenfor teologiske kredse og uddrag fra det lidt læste værk *Wirtschaftsgeschichte*, hvor vi finder en utrolig interessant diskussion af 'Den moderne kapitalismes opståen'.

Redaktørerne indleder værket med en lidt vel kort men dog interessant indledning (Hans Reitzel udgav i 2000 en glimrende bog af Randall Collins: *Max Weber – personen og forfatterskabet*) samt et par siders refleksion over oversættelsen, der viser en intellektuel grundighed, der også skinner igennem i teksterne. Der har været en række forskellige oversættere: Hans Henrik Bruun, Tom Bøgeskov, Hans Chr. Fink, Gorm Harste, Ole Bjerg og Tom Havemann; og redaktørerne har tydeligvis arbejdet med at sikre ensartetheden i teksterne, hvilket gør